

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه حضرت قاسم بن الحسن (علیهما السلام) شهرستان تهران

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان:

علم امام (علیه السلام) و مجاری آن در

آیات و روایات

استاد راهنما:

سرکار خانم فریبا شهیدی فر

استاد داور:

جناب آقای رضایی

پژوهشگر:

سمیه سادات بطحایی

تاریخ دفاع:

۱۳۹۴

تحمیدیه:

« الْحَمْدُ لِلَّهِ الْفَاشِي فِي الْخَلْقِ حَمْدُهُ، وَ الْغَالِبِ جَنْدُهُ، الْمَتَعَالِي جَدُّهُ، أَحْمَدُهُ عَلَى نِعَمِهِ التُّوَامِ، وَ آلَائِهِ الْعِظَامِ؛

سپاس خدایی را سزااست که ستایش او در خلق آشکار و سپاهش پیروز و بزرگی او والا و بیکرانه است.

خدا را برای نعمت‌های پی‌درپی و بخشش‌های بزرگش ستایش می‌کنم. »

خطبه ۱۹۱ نهج البلاغه

تقدیر و تشکر :

شایسته است از تمامی کسانی که در تهیه و تدوین این اثر علمی، محقق را یاری نمودند، تقدیر نمایم به ویژه از استاد راهنمای گرامی‌ام، سرکار خانم شهیدی‌فر؛ چرا که بدون راهنمایی‌های ایشان نگارش این تحقیق بسیار مشکل می‌نمود. همچنین از مدیریت محترم حوزه سرکار خانم هاشمی‌علیا و معاونت گرانقدر پژوهش سرکار خانم باقرپور و مسؤول گرامی کتابخانه حوزه جهت مساعدت در تدوین اثر حاضر تشکر نموده، از خداوند متعال برای آن بزرگواران توفیق روزافزون و سلامتی مسألت دارم.

تقدیم و اهدا :

اثر معنوی پژوهش حاضر را با کمال تواضع به بزرگ پرچمداران هدایت بشری، ستارگان نورانی آسمان نبوت و ولایت، بشارت‌دهندگان بهشت برین، راهبران کشتی نجات، دلایل خلقت هستی، گسترش‌دهندگان علم و معرفت، حضرت محمد مصطفی رسول گرامی اسلام و سیده نساء عالمین فاطمه الزهراء و امیر المؤمنین علی بن ابی طالب و سرور جوانان بهشت حضرات حسنین و فرزندان معصوم ایشان، صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین تقدیم میدارم.

چکیده:

از دیدگاه امامیه امام معصوم (علیه السلام) دانشی الهی دارد؛ از این رو نقش هدایتگری امام بعد از پیامبر خاتم (صلی الله علیه و آله) ظاهر تا باطن جامعه و همه انسان‌ها را در بر می‌گیرد و امام پاسخگوی سؤالات و شبهات مردم در زمینه‌های مختلف است. آیات و روایات علم الهی ائمه (علیهم السلام) را به روشنی اثبات می‌کنند. از همین رو، مجموعه احادیث «ألف باب» را از منابع مهم آگاهی و علم گسترده امام بیان کرده‌اند. با توجه به اینکه امام فصل الخطاب اختلافات و بازگوکننده تعالیم نبوی است، خداوند به دلیل جایگاهی که برای امام مقرر کرده است، او را از دانشی گسترده و متمایز و از طریق مجاری ویژه و متعدد بهره‌مند می‌سازد. علم امام می‌تواند به صورت مستقیم و بدون واسطه مثل: قرآن و رسول گرامی اسلام، یا غیر مستقیم و با واسطه، مانند: تحدیث و الهام و عمود نور، تأمین گردد. در واقع، مبحث علم امام، منشعب از مباحث مرتبط به «امام» و «امامت» است و تلاش اهل بیت (علیهم السلام) در بیان و ارائه روایاتی که جایگاه ویژه‌ای در تبیین ضرورت علم امام و مجاری آن دارد، امری روشن و غیر قابل انکار است. مراجعه به این دسته از روایات و تدقیق و مطالعه در آنها، در حقیقت بیانگر منزلت والای «امام معصوم» پس از وجود گرامی رسول اکرم صلوات الله علیه در هدایت بشر، انتقال فرامین الهی، تبیین احکام خدا، تفسیر قرآن کریم، رفع شبهات و پاسخگویی به سؤالات گوناگون در زمینه‌های مختلف و در یک کلام راهبری جامعه بشری است. در واقع، ضرورت علم امام به ضرورت وجود امام برمی‌گردد و شاید به همین دلیل است که اهل تسنن از ورود و بحث در این مورد، ممانعت می‌ورزند یا امام را عاملی می‌دانند که علمش از مجاری عادی حاصل می‌شود. قابل ذکر است که داده‌های اولیه این تحقیق به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده و با استفاده از روش توصیفی – تحلیلی پردازش و تدوین شده است.

واژگان کلیدی: علم، امام، عصمت، غیب.

ب) کتب عربی:

- ۱۲- ابن شهر آشوب، محمد، مناقب آل ابیطالب (ع)، قم: علامه، ۱۳۷۹ق، ج ۲ و ۱.
- ۱۳- الوسی، محمود، روح المعانی، بیروت: دارالتراث العربی، بی تا، ج ۸ و ۷.
- ۱۴- ابن طاووس، سید علی، التحصین، قم: دارالکتاب، ۱۴۱۳ق.
- ۱۵- ابن عساکر، تاریخ مدینه و دمشق، بیروت: دارالفکر، ۱۴۱۵ق، ج ۴۲.
- ۱۶- ابن فارس، احمد، مقاییس اللغه، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۷، ج ۴ و ۱.
- ۱۷- ابن ابی الحدید معتزلی، شرح نهج البلاغه، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۷.
- ۱۸- ابن اثیر، النهایه، تحقیق: طاهر احمد زاوی و دیگری، قم: موسسه اسماعیلیان، ۱۳۶۴، ج ۴.
- ۱۹- ابن تیمیه، احمد، منهج السنه النبویه فی نقض الشیعه القدریه، ریاض: قرطبه، ۱۴۱۶ق، ج ۷.
- ۲۰- ابن عبدالبر، الاستیعاب، بیروت: دارالجلیل، بی تا، ج ۳.
- ۲۱- ایجی، میر سید شریف، شرح المواقف، قم: شریف رضی، ۱۳۲۵ق، ج ۸.
- ۲۲- برقی، احمد، المحاسن، قم: دارالکتاب الاسلامیه، ۱۳۷۱ق، ج ۲ و ۱.
- ۲۳- بحرانی، سید هاشم، البرهان فی تفسیر القرآن، تهران: بعثت، ۱۴۱۶ق، ج ۱.
- ۲۴- بلاذری، احمد، أنساب الاشراف، مصر: دارالمعارف، ۱۹۵۹ م، ج ۲.
- ۲۵- _____، مدینه المعاجز الأئمه الاثنی عشر، تهران: بهرام میرزا، ۱۱۰۷ق، ج ۴.
- ۲۶- تفلیسی، جیش، وجوه قرآنی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۱، ج ۱.
- ۲۷- تفتازانی، سعدالدین، شرح مقاصد، قم: شریف رضی، ۱۴۰۹ق، ج ۵ و ۴.
- ۲۸- حلی، ابن داود، رجال، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۳ق.

- ۲۹- حسینی لواسانی، سید حسین، **نورالافهام**، قم: نشر اسلامی، ۱۴۲۵ق.
- ۳۰- حاکم نیشابوری، **المستدرک علی الصحیحین**، بیروت: دارالمعرفه، بی تا، ج ۳.
- ۳۱- حاکم حسانی، **شواهدالتنزیل**، بی جا، ۱۴۱۱ ق، ج ۱.
- ۳۲- حبری کوفی، حسین، **تفسیر حبری**، بیروت: موسسه آل البيت، ۱۴۰۸ق.
- ۳۳- خویی، سید ابوالقاسم، **معجم رجال الحديث**، قم: مرکز نشر آثار شیعه، ۱۴۱۰ ق، ج ۲۰ و ۱۷ و ۱۶.
- ۳۴- راوندی، قطب الدین، **الخرائج و الجرائح**، قم: موسسه امام مهدی (ع)، ۱۴۰۹ق، ج ۲.
- ۳۵- راغب اصفهانی، حسین، **مفردات قرآن**، تهران: موسسه فرهنگی آرایه، ۱۳۸۷.
- ۳۶- سیوطی، جلال الدین، **دُرّالمنثور**، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۲.
- ۳۷- شوشتری، نورالله، **احقاق الحق**، قم: همان انتشارات، ۱۳۷۷ق، ج ۷ و ۴.
- ۳۸- صدوق، محمد، **عیون اخبار الرضا (ع)**، تهران: جهان، ۱۳۷۸ق، ج ۲ و ۱.
- ۳۹- _____، **امالی**، بی جا، کتابخانه اسلامی، ۱۳۶۲.
- ۴۰- _____، **علل الشرائع**، قم: داوری، ۱۳۸۵، ج ۱.
- ۴۱- _____، **الخصال**، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۰۳ق، ج ۲ و ۱.
- ۴۲- _____، **معانی الاخبار**، همان جا، ۱۳۶۱.
- ۴۳- _____، **ثواب الاعمال و عقاب الاعمال**، قم: دار شریف رضی، ۱۴۰۶ق، ج ۵.
- ۴۴- طوسی، محمد، **العهده**، قم: ستاره، ۱۴۱۷ق، ج ۱.
- ۴۵- _____، **الرجال**، نجف: حیدریه، ۱۳۸۱ق.
- ۴۶- _____، **الامالی**، قم: دارالثقافه، ۱۴۱۴ق.

- ۴۷- _____ ، الفهرست، نجف: مکتبه مرتضویه، بی تا.
- ۴۸- طبرسی، محمد ، دلائل الامامه، قم: دارالذخائر، ۱۳۸۳ق.
- ۴۹- طبرسی، فضل، تفسیر مجمع البیان، بیروت: موسسه الاعلمی، ۱۴۱۵ ق.
- ۵۰- طبرسی، احمد، احتجاج، مشهد: مرتضی، ۱۴۰۳ق، ج ۱.
- ۵۱- طبرانی، سلیمان، المعجم الكبير، بیروت: داراحیاء، بی تا، ج ۱۱.
- ۵۲- عسقلانی، ابن حجر، فتح الباری، بیروت: دارالمعرفه، بی تا، ج ۵.
- ۵۳- عَلم الهدی، علی، رسائل شریف مرتضی، قم: دارالقرآن، بی تا، ج ۱.
- ۵۴- عبدالرحمان، جلال الدین، الجامع الصغير، بیروت: دارالفکر، ۱۴۰۱ق، ج ۲.
- ۵۵- عیاشی، محمد، تفسیر عیاشی، تهران: چاپخانه علمیه، ۱۳۸۰ق، ج ۱.
- ۵۶- عاملی فتونی، ابوالحسن، مرآه الانوار و مشکاه الاسرار، تهران: آفتاب، ۱۳۷۴ق.
- ۵۷- غزالی، محمد، رسائل امام غزالی، بیروت: دارالفکر، بی تا.
- ۵۸- فخر رازی، محمد، تفسیر مفاتیح الغیب، بیروت: دارالکتب، ۱۴۲۵ق، ج ۸.
- ۵۹- فیض کاشانی، محمد، الوافی، اصفهان: کتابخانه امیرالمؤمنین، ۱۴۰۶ق، ج ۳.
- ۶۰- _____ ، تفسیر صافی، تهران: صدر، ۱۴۱۵ق، ج ۳.
- ۶۱- _____ ، الشافی، تهران: لوح محفوظ، ۱۳۸۳.
- ۶۲- فتال نیشابوری، روضه الواعظین، قم: منشورات رضی، بی تا، ج ۱.
- ۶۳- فروخ صفار، محمد، بصائر الدرجات، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴ق.
- ۶۴- قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر قمی، قم: دارالکتاب، ۱۳۶۷، ج ۲.
- ۶۵- کَشّی، محمد، رجال، مشهد: دانشگاه مشهد، ۱۳۴۸.

- ۶۶- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت: الوفاء، ۱۴۰۴ ق، ج ۴.
- ۶۷- _____، مرآة العقول، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۴ ق، ج ۳.
- ۶۸- مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۳۰ ق، ج ۸ و ۷ و ۱.
- ۶۹- مکی عاملی، محمد، الدرّ الباهره، قم: زائر، ۱۳۷۹.
- ۷۰- مامقانی، محمدرضا، مستدرک مقباس الهدایه، قم: مؤلف، ۱۴۱۳ ق.
- ۷۱- المناوی، فیض القدیر، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۵ ق، ج ۳.
- ۷۲- مسعودی، علی، اثبات الوصیله، قم: انصاریان، ۱۴۲۶ ق.
- ۷۳- مفید، محمد، المقنعه، قم: انتشارات کنگره جهانی شیخ مفید، ۱۴۱۳ ق.
- ۷۴- _____، ارشاد القلوب، همان جا، ۱۴۱۳ ق، ج ۲.
- ۷۵- _____، الفصول المختاره، بیروت: دارالمفید، ۱۴۱۴ ق.
- ۷۶- _____، الاختصاص، قم: انتشارات کنگره جهانی شیخ مفید، ۱۴۱۳ ق.
- ۷۷- نجمی، محمد صادق، سیری در صحیحین، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۶.
- ۷۸- نجاشی، احمد، رجال، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۲۴ ق.
- ۷۹- نمازی شاهرودی، علی، مستدرک علم رجال الحدیث، تهران: بی جا، ۱۴۱۲ ق، ج ۲.
- ۸۰- نسفی، عبدالعزیز، کشف الحقایق، تهران: سخن، ۱۳۹۱.
- ۸۱- نباطی بیاضی، علی، صراط المستقیم، نجف: مکتبه حیدریه، ۱۳۸۴ ق، ج ۲.
- ۸۲- هلالی کوفی، سلیم بن قیس، کتاب سلیم، قم: الهادی، ۱۴۱۵ ق.

ج) مقالات:

۸۳- شاکر، محمد تقی، «مسأله شهادت شاهدان و هدایت برگزیدگان» فصلنامه پژوهش‌های

اعتقادی کلامی، دانشگاه آزاد واحد ساوه، ش ۳، ۱۳۹۰.

۸۴- همان و برنجکار، «کتاب الجامعه و نقش آن در فرآیند تبیین آموزه های شیعی»، مجله

پژوهش های قرآن و حدیث دانشگاه تهران، ش ۲، ۱۳۹۱.

۸۵- _____، «امامت و خاتمیت از دیدگاه قرآن و روایات»، فصلنامه کتاب قیم، ش ۶،

۱۳۹۱.

۸۶- _____، «مصحف فاطمه و پاسخ به شبهات پیرامون آن»، فصلنامه پژوهش‌های

اعتقادی کلامی، ۱۳۹۱.

۸۷- قیوم زاده، «چیستی روح القدس و آثار آن»، فصلنامه اندیشه نوین دینی، ش ۳۰، ۱۳۹۱.

د) پایان‌نامه:

۸۸- شاکر، محمد تقی، «منابع علم امام و پاسخ‌گویی به شبهات پیرامون آن»، پایان‌نامه

کارشناسی ارشد، دانشکده علوم حدیث قم، ۱۳۹۱.